

5. Feith H. The Decline of Constitutional Democracy in Indonesia. – Ithaca: Cornell University Press, 1962.
6. Harvey B.S. PERMESTA Pemberontakan Setengah hati. – Jakarta: Grafiti, 1989.
7. Hatta M. Mohammad Hatta Memoir. – Jakarta: Tinta Mas, 1979.
8. Lev D.S. The Transition to Guided Democracy: Indonesian Politics 1957-1959. – Ithaca: Cornell Modern Indonesia Project, 1966.
9. Marbun B. Otonomi Daerah 1945-2005: Proses dan Realita; Perkembangan Otonomi Daerah Sejak Zaman Kolonial Sampai Saat Ini. – Jakarta: Sinar Harapan, 2005.
10. Noer D. Partai-Partai Islam Di Pentas Nasional 1945-1965. – Jakarta: Pustaka Utama Grafiti, 1987.
11. Penders C., U. Sundhaussen. Abdul Haris Nasution: a Political Biography. – New York: University of Queensland Press, 1985.
12. Susunan Kabinet Republik Indonesia 1945-1970. – Jakarta: Paramita, 1970.
13. Vlekke B. Indonesia in 1956: Political and Economic Aspects. – New York: Institute of Pacific Relations, 1957.
14. Wawan T. Demi Bangsa: Pertentangan Bung Karno vs. Bung Hatta. – Jakarta: Gramedia Pustaka Utama, 2003.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Галушка-Адайкін Антон Романович – кандидат історичних наук, доцент кафедри “Міжнародна інформація” Міжнародного слов'янського університету.

Наукові інтереси: проблеми Сходу.

УДК 94(470 + 477): 316.75

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ІДЕОЛОГІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО ПАТРІОТИЗМУ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

Руслан ГУЛА (Львів)

Проаналізовано роль і місце громадянського патріотизму в системі охоронної ідеології та її ключового аспекту – монархізму. Розкрито зміст основних концептуальних положень громадянського патріотизму та їх зв'язок з охоронною ідеологією XIX – XX століть.

Ключові слова: монархічна ідеологія, громадянський патріотизм, консерватизм, месіанізм.

Проанализировано роль и место гражданского патриотизма в системе охранительной идеологии и ее ключевого аспекта – монархизма. Раскрыто содержание концептуальных основ гражданского патриотизма и их связь с охранительной идеологией XIX – XX веков.

Ключевые слова: охранительная идеология, гражданский патриотизм, консерватизм, мессианизм.

The role and place of civil patriotism in the security ideology and its key aspects - monarchism. Reveals the contents of the main conceptual provisions of civil patriotism and their relationship with the security ideology XIX-XX centuries.

Key words: monarchical ideology, civic patriotism, conservatism, messianism.

Постановка проблеми. Розробка теми пов'язана з необхідністю об'єктивного висвітлення та аналізу аспектів патріотизму в системі монархічної ідеології. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про наявність широкого плюралістичного спектра поглядів на наше минуле. З цього приводу заслуговують на увагу праці О. Платонова, В. Репнікова, С. Санькової питань вивчення особливостей та ролі й місця патріотизму в системі монархічних цінностей.

Автор статті *ставив за мету* на основі ретроспективного аналізу визначити чинники, які найбільш впливали на формування світоглядних основ громадянського патріотизму та його місця в системі монархічної ідеології.

У Російській імперії державно-патріотична ідея виступала у вигляді як офіційної ідеології правлячого класу, так й основи програмних документів суспільно-політичних рухів і партій, котрі за мету ставили державне перевлаштування з послідовними докорінними змінами в суспільстві.

Складний, нелінійний шлях зародження, розвитку та функціонування державно-патріотичної ідеї пройшов через низку діалектичних заперечень, основними із яких, на нашу думку, були протиріччя між:

- духовним змістом патріотизму та його державною формою;
- інтернаціональною християнською сутністю та її виявом у вигляді національно-державного явища;
- гуманістичними ідеалами патріотизму та примусово-імперативними методами їхньої реалізації;
- догматизмом основних постулатів та релятивізмом абсолютизації складових патріотичної ідеї залежно від цілей її перспективного впровадження.

Єднання понять “Батьківщина” та “Вітчизна” повинно відбуватися в поняттях “національна держава” та “соціальна держава”. В ідеалі любов до місця народження, народу, мови, національної культури та історії поєднується з любов’ю до держави як уособлення соціальних гарантій, є вираженням відповідної нації, яка існує на певній території в певний час.

У такому разі актуально вести мову про “стовідсотковий патріотизм” як синтезоване відчуття любові людини до батьківщини та вітчизни й держави та “урізаний патріотизм”, коли людина має батьківщину, але не має вітчизни та не ідентифікує себе як громадянина з державою.

На нашу думку, серед різновидів патріотизму слід виокремити поняття громадянського патріотизму. Громадянин-патріот при ідеальному балансі двох рівнів ідентичності – громадянської та етнічної – здатний до сприйняття неупередженого погляду на історичну спадщину свого народу, об’єктивного аналізу сучасності, готовий до практичної реалізації спільно поставленої мети, визнання соціокультурних цінностей своєї спільноти у вигляді мови, релігії, традицій та існування у визначеній спільнотою системі соціонормативних координат права та моралі. В ідеалі кінцевим продуктом громадянського патріотизму повинен стати громадянин-патріот. Поняття громадянина-патріота фіксує ціннісне ставлення особи до держави в системі правових та етичних відносин. Громадянство як належність до держави – звичний та необхідний статус будь-якого індивіда, задовольняє одну з важливих екзистенційних потреб людини, формує почуття лояльності підтримки, патріотизму, котрі впливають на самосприйняття й сприйняття держави іншими [1, с. 58]. Тобто “поняття громадянин фіксує відносини між особою та державою як інститутом влади...Поняття патріот...фіксує ціннісне ставлення особи до...спільноти і всього того, що з життям цієї спільноти пов’язане” [2, с. 215]. Таким чином, досягнення тотожного ставлення людини до держави та спільноти є основним завданням виховання громадянина-патріота в ціннісній системі координат громадянського патріотизму.

Поряд з розвитком офіційної монархічної державно-патріотичної ідеології Російської імперії в інтелектуально-науковому середовищі розроблялися концептуальні підходи до трактування понять громадянського патріотизму. На нашу думку, можна виокремити три основні напрями до трактування понять громадянського патріотизму:

- суспільно-політичний напрям визначає патріотизм як суспільне явище, що поєднує любов до батьківщини із трансформацією та лібералізацією політичного режиму;
- інтернаціональний напрям трактував патріотизм як складову частину загальнолюдських цінностей;

- особистісний напрям розкриває виняткову значущість особи в ціннісній структурі патріотизму;
- духовно-релігійний характеризується тим, що розглядає патріотизм як етап духовного розвитку особистості.

Створення змістовної системи ідей, концепцій громадянського патріотизму як альтернативи державно-патріотичної монархічної ідеології можна віднести до XIX ст. Особливостями цієї світоглядної позиції, на нашу думку, були:

- заперечення тотожності понять “держава” та “батьківщина”;
- уведення в науковий дискурс поняття державності як основи етноісторичної свідомості, своєрідної раціоналізації патріотичних відчуттів;
- визначення особливого місця Росії у світовій цивілізації як рівної європейським країнам з одночасним реалістичним поглядом на її проблеми.

Поряд з ідеями державного монархічного патріотизму російські гуманісти активно досліджують питання взаємозв'язку уявлень про національну честь з діяльністю щодо завоювання політичної свободи, а любов до Батьківщини – із запереченням приниження та деспотії. Про цей патріотизм М. М. Карамзін 1802 р. писав, що “патріотизм є любов до блага й слави вітчизни та бажання сприяти їм в усьому. Він вимагає міркування, та тому не всі люди мають його... Любов до особистого блага призводить у нас любов до вітчизни, а особисте самолюбство – гордість народну, котра слугує опорою патріотизму” [3, с. 60].

З погляду російських учених, любов до Батьківщини – це риса, яка притаманна справжньому громадянину. Громадяни-патріоти – це люди, які щиро захищають принцип загального блага, та, на думку В. Г. Белінського “отримують ім'я патріот за свої заслуги від суспільства в історії” [4, с. 374].

Крім внутрішнього зв'язку патріотичної та громадянської позиції до батьківщини як одиничного поняття, В. Г. Белінський визначав необхідність співвідношення любові до своєї батьківщини із загальнолюдським, що притаманно народам і країнам. “Любов до вітчизни, – уважав він, – повинна виходити із любові до людства, як часткове із загального. Любити свою батьківщину означає ...бажати бачити в ній здійснення ідеалу людства та в міру сил своїх сприяти цьому” [5, с. 489]. Тобто національне, за В. Г. Белінським, є форма вираження загальнолюдського. Людство поза національностями – лише логічна абстракція [6, с. 103].

Справжній патріотизм, за поглядами російських філософів, пов'язаний із реальною оцінкою стану життя народу, стан справ у державі. П. Я. Чаадаєв зазначав, що “людина може бути корисною своїй країні тільки в тому разі, якщо вона ясно бачить її; я думаю, що час сліпих закоханості пройшов, що ми...зобов'язані Батьківщині істиною” [7, с. 150 – 151].

Глибокі ідеї з проблематики змісту й специфіки патріотизму були розроблені у творчій спадщині філософів кінця XIX – XX ст. У праці В. С. Соловйова “Виправдування добра” сутність патріотизму розкрита як єдність усвідомленого ставлення особистості до своїх обов'язків стосовно Вітчизни та активно-діяльнісного ставлення до них у реальній дійсності [8, с. 378].

Російський філософ О. Ф. Лосєв визначав патріотизм як почуття органічної єдності індивіда з Батьківщиною, готовність розділити з нею свою долю. Він підкреслював: “Благородний громадянин любить свою Батьківщину ...не за те, що вона...велика, висока, багата, прекрасна та ін. Ні. Ми знаємо весь тернистий шлях нашої країни, ми знаємо ...роки боротьби, ...страждань. Але для сина своєї Батьківщини все це – своє..., рідне: він з цим живе, з цим гине...” [9, с. 426].

Питання зв'язку особистісного індивідуального, соціального та духовного розглянув також і С. М. Булгаков у праці “Моя Батьківщина”. “Батьківщина є священна таємниця кожної людини...Потрібне особливе проникнення...,щоб пізнати самого себе у своїй природній індивідуальності, вміти полюбити своєї,

рід і батьківщину, ...визнати в ній свій образ Божий”, – зазначав він [10, с. 364, 373].

Схожі думки щодо патріотизму як індивідуального духовного відчуття висловлював І. О. Ільїн. Він підкреслював, що визначення батьківщини повинно відбутися кожним громадянином самостійно та специфічно. Він також уважав складовою патріотизму моральні цінності. “Патріотизм може жити та й буде жити лише в тій душі, для якої є на землі щось священне, котра живим досвідом випробувала об’єктивність та безумовну гідність цього священного – та пізнала його у святинях свого народу”, – писав І. О. Ільїн [11, с. 5].

Оригінальні думки з питань патріотизму та його соціальної ролі виславив відомий російський філософ М. О. Бердяєв. У своїй фундаментальній праці “Доля Росії” він розкрив історичний характер російського патріотизму, його роль у мирному житті й при веденні війни, вплив громадянського патріотизму росіян на культуру інших народів. У трактовці активно-діяльній сторони патріотизму як феномена Бердяєв зазначав, що “усі наші політичні досягнення перебувають у прямій залежності від ступеня нашого патріотичного піднесення, від росту відповідальності національної свідомості в російському суспільстві та народі... Російський народ повинен зараз зробити величезне напруження духу, щоб довести світу, що в Росії є патріотизм, є національна свідомість, є громадянська гідність... Патріотизм є велика школа громадянськості в загрозовий для батьківщини час” [12, с. 96].

Таким чином, патріотизм у Російській імперії як соціокультурне явище займав особливе місце в життєдіяльності суспільства. Він відіграв роль консолідувального чинника при становленні державності, її захисту від зовнішньої експансії та організації суспільних та національних відносин. Тому, соціально-гуманітарна думка, політична теорія, релігія, література, мистецтво, публіцистика постійно в центрі своєї діяльності питання генези, змісту, форми, сутності та явища виявів патріотизму.

Висновок. Отже, формування патріотизму дореволюційної доби відбувалося за двома напрямками, які були між собою в діалектичному запереченні. Можна сказати, що офіційна патріотична ідеологія акцентувала увагу на пріоритетності державного патріотизму, громадянський патріотизм більше був захоплений розробкою духовних основ.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Щурко О. М. Особливості трансформації та формування міжнародного образу України на сучасному етапі: дис... канд. політ. наук : 23.00.02. / Щурко Олена Михайлівна. – Л., 2010 – 219 арк.
2. Спасенко Н. М. Концепт „громадянин-патріот” (аналіз методологічних ускладнень) / Н. М. Спасенко // Філософські дослідження. – 2011. – № 13. – С. 214–223.
3. Карамзин Н. М. О любви к Отечеству и народной гордости / Н. М. Карамзин // «Вестник Европы». – 1802. – № 4. – С. 59–61.
4. Белинский В. Г. Собрание сочинений : в 9 т. Т. 6. Статьи о Державине. Статьи о Пушкине / В. Г. Белинский. – М. : Худож. лит., 1981. – 678 с.
5. Белинский В. Г. Полное собрание сочинений : в 13 т. Т. 4. Статьи и рецензии. 1840-1841 / В. Г. Белинский. – М., 1954. – 674 с. : ил.
6. Мунчаев Ш. М. Политическая история России. От становления самодержавия до падения Советской власти / Ш. М. Мунчаев, В. М. Устинов. – М. : Изд. Группа НОРМА – ИНФРА-М, 1999. – 800 с.
7. Чаадаев П. Я. Сочинения / П. Я. Чаадаев. – М : Правда, 1989. – 523 с.
8. Соловьев В. С. Сочинения в 2-х т. / В. С. Соловьев – М. : Мысль, 1988. – Т.1. – 962 с.
9. Цит. по: Русская идея / [Сост. М. А. Маслин]. – М. : Мысль, 1992. – 456 с.
10. Там само.

11. Цит. по: Патриотическая идея накануне XXI века: прошлое или будущее России. Материалы межд. научно-практической конференции. Волгоград. 19 – 20 ноября 1998 г. – Волгоград : Перемена, 1999. – 300 с.

12. Бердяев Н. А. Судьба России. Опыт по психологии войны и национальности / Н.А. Бердяев. – М.: [б. и.], 1918. – 240 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Гула Руслан Володимирович – кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних наук Академії сухопутних військ імені гетьмана П. Сагайдачного.

Наукові інтереси: проблеми соціально-економічної історії Східної Європи другої половини XIX ст.

УДК: 94(5)

РЕАКЦІЯ СВІТОВОЇ СПІЛЬНОТИ НА РАДЯНСЬКЕ ВТОРГНЕННЯ ДО АФГАНІСТАНУ

Олександр КОВАЛЬКОВ (Кіровоград)

Проаналізовано реакцію світової спільноти на радянське вторгнення до Афганістану в грудні 1979 р. Особлива увага приділена позиціям США, КНР, Пакистану та інших мусульманських країн, Індії, держав ОВД. Розглянуто результати обговорення "афганського питання" на сесіях ГА ООН та Організації Ісламська Конференція на початку 1980 р.

Ключові слова: радянська інтервенція, реакція світової громадськості, Демократична республіка Афганістан, Сполучені Штати Америки, Пакистан, Китай, Індія, Генеральна Асамблея ООН, Організація Ісламська Конференція.

Проанализирована реакция мировой общественности на советское вторжение в Афганистан в декабре 1979 г. Особое внимание уделено позициям США, Пакистана и других мусульманских стран, Индии, государств ОВД. Рассмотрено результаты обсуждения "афганского вопроса" на сессиях ГА ООН и Организации Исламская Конференция в начале 1980 г.

Ключевые слова: советская интервенция, реакция мировой общественности, Демократическая республика Афганистан, Соединенные Штаты Америки, Пакистан, Китай, Индия, Генеральная Ассамблея ООН, Организация Исламская Конференция.

The response of the world community on the Soviet invasion of Afghanistan in December 1979 is examined. The United States position on attention, Pakistan and other Muslim countries, India, The Warsaw Pact countries. Reviewed the results of the discussion "of the Afghan question" at the sessions of the UN General Assembly and the Organization of the Islamic Conference in early 1980.

Key words: Soviet intervention, the reaction of the world community, the Democratic Republic of Afghanistan, the United States of America, Pakistan, China, India, the United Nations General Assembly, the Organization of the Islamic Conference.

27 грудня 1979 року загони спеціального призначення КДБ і ГРУ СРСР усунули від влади в Кабулі Хафізуллу Аміна й фактично передали владу кремлівському ставленику Бабраку Кармалю. Того ж дня контингент радянських військ, пізніше названий "обмеженим", перетнув кордон із Афганістаном. Так розпочалася радянська інтервенція до цієї ісламської країни. Вона значно поглибила афганську кризу, спровоковану так званою Квітневою (Саурською) революцією 1978 р., і на довгий час стала однією з центральних подій міжнародного життя.

Жодна зовнішньополітична акція, здійснена СРСР у другій половині XX століття, не привернула такої уваги дослідників. Історіографія афганської війни налічує понад 800 позицій [1], і ця кількість постійно зростає. Проте в силу того, що значна частина цих праць написана фахівцями військової історії або ж учасниками тих подій, чимало аспектів цієї складної проблеми потребують уваги дослідника. Цілком слушним видається твердження, висловлене в одному з останніх досліджень, про те, що " незважаючи на значний обсяг літератури, було б надто оптимістичним стверджувати, що осмислення неоголошеної війни в